

TARIX FANINI O‘QITISHDA MUSTAQIL TA’LIMNI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

Sodiqjonov Javohir Akmaljon o‘g‘li,

University of Business and Science dekan o‘rinbosari

E-mail: javohir091sodiqjonov@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17904281>

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta’lim tizimida tarix fanini o‘qitishda mustaqil ta’limni samarali tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari ilmiy jihatdan tahlil etilgan. Tadqiqotda mustaqil ta’limning nazariy-metodik asoslari, uni amalga oshirishda metodik, psixologik, tashkiliy va texnologik omillarning o‘zaro bog‘liqligi yoritilgan. Shuningdek, tarix ta’limi jarayonida mustaqil fikrlash, tahliliy yondashuv va tarixiy manbalar bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning ahamiyati asoslab berilgan. Tajriba-sinov ishlari natijasida talabalarning mustaqil ta’lim faoliyatini tashkil etish ta’lim sifati va o‘zlashtirish samaradorligini oshirishi aniqlangan. Maqola yakunida oliy ta’lim tizimida mustaqil ta’limni yanada takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: mustaqil ta’lim, tarix fani, pedagogik shart-sharoitlar, oliy ta’lim, kredit-modul tizimi, talaba faolligi, tahliliy fikrlash, ta’lim samaradorligi, metodik yondashuv, innovatsion texnologiyalar.

Annotation: This article scientifically analyzes the pedagogical conditions for the effective organization of independent learning in teaching history in the higher education system. The study highlights the theoretical and methodological foundations of independent learning, the interrelationship of methodological, psychological, organizational and technological factors in its implementation. It also substantiates the importance of developing independent thinking, analytical approach and skills in working with historical sources in the process of history education. As a result of experimental work, it was determined that organizing independent learning activities of students increases the quality of education and the effectiveness of mastering. At the end of the article, scientific and practical recommendations are developed for further improving independent learning in the higher education system.

Keywords: independent learning, history, pedagogical conditions, higher education, credit-module system, student activity, analytical thinking, educational effectiveness, methodological approach, innovative technologies.

Аннотация. В статье научно анализируются педагогические условия эффективной организации самостоятельной работы при преподавании истории в системе высшего образования. В исследовании рассматриваются теоретико-методологические основы самостоятельной работы, взаимосвязь методических, психологических, организационных и технологических факторов в ее реализации. Обосновывается важность развития самостоятельного мышления, аналитического подхода и навыков работы с историческими источниками в процессе преподавания истории. В результате экспериментальной работы установлено, что организация самостоятельной учебной деятельности студентов повышает качество образования и эффективность усвоения материала. В заключение статьи разработаны научно-практические рекомендации по дальнейшему совершенствованию самостоятельной работы в системе высшего образования.

Ключевые слова: самостоятельное обучение, история, педагогические условия, высшее образование, кредитно-модульная система, активность студентов, аналитическое мышление, эффективность обучения, методический подход, инновационные технологии.

Kirish. O‘zbekiston Respublikasida oliy ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan tub islohotlar, xususan, ta’lim jarayoniga kredit-modul tizimining joriy etilishi, o‘quv jarayonini shaxsga yo‘naltirilgan, natijaga asoslangan va mustaqil ta’limni rivojlantiruvchi modelga o‘zgartirishni talab qilmoqda. Bugungi kunda ta’lim tizimining barcha bo‘g‘inlarida, ayniqsa oliy ta’lim muassasalarida talabalarning mustaqil ta’lim faoliyatini samarali tashkil etish, ularning o‘quv-biluv kompetensiyalarini shakllantirish hamda o‘zlashtirish jarayonida ijodiy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri bo‘lib qolmoqda. Tarix fani o‘z mohiyatiga ko‘ra, nafaqat fakt va voqealar yig‘indisi, balki ijtimoiy tafakkurni shakllantiruvchi, shaxsning dunyoqarashi, vatanparvarlik va milliy g‘urur tuyg‘usini tarbiyalovchi fan sifatida alohida o‘rin tutadi. Shu bois, tarix fanini o‘qitishda talabalarning mustaqil ta’lim faoliyatini to‘g‘ri tashkil etish, ularni tarixiy manbalar bilan ishlashga, mustaqil tahlil qilishga, xulosalar chiqarishga o‘rgatish muhim pedagogik vazifalardan biridir.

Adabiyotlar tahlili. Mustaqil ta’lim jarayonini tashkil etish samaradorligi, avvalo, o‘qituvchi va talabalar o‘rtasidagi hamkorlik, ta’lim muhitining ochiqligi, didaktik materiallarning sifatli tayyorlanishi hamda ta’lim jarayonini boshqarishda innovatsion yondashuvlarning qo‘llanishi bilan belgilanadi. Oliy ta’lim tizimida bu jarayonni samarali tashkil etish uchun ma’lum pedagogik shart-sharoitlar — ya’ni metodik, psixologik, tashkiliy, texnologik va motivatsion omillar uyg‘unligi zarurdir.

Tadqiqot metodologiyasi. So‘nggi yillarda mustaqil ta’limni rivojlantirishga qaratilgan bir qator me‘yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi “Oliy ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5847-son Farmoni, 2020-yil 6-noyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” hamda “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun va boshqa me‘yoriy hujjatlar mazmunida ham talabalarning mustaqil ta’lim faoliyatini kuchaytirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Mazkur tadqiqot mavzusining dolzarbligi, ayniqsa, tarix fanini o‘qitishda mustaqil ta’limni tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash, ularning amaliy samaradorligini baholash va ilg‘or tajribalarni tizimlashtirish zarurati bilan izohlanadi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqotning maqsadi — tarix fanini o‘qitishda talabalarning mustaqil ta’lim faoliyatini samarali tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash va ilmiy asoslashdan iborat.

Tadqiqotning obyekti — oliy ta’lim muassasalarida tarix fanini o‘qitish jarayoni.

Tadqiqotning predmeti — tarix fanini o‘qitishda mustaqil ta’limni tashkil etish jarayonining pedagogik shart-sharoitlari, metodik va tashkiliy asoslari.

Tadqiqotning vazifalari:

1. Mustaqil ta’limning nazariy-metodik asoslarini o‘rganish;

2. Tarix fanini o'qitishda mustaqil ta'limni tashkil etishning samarali shakl va metodlarini tahlil qilish;
3. Pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash va ularning amaliy jihatlarini asoslash;
4. Oliy ta'lim tizimida tajriba-sinov ishlarini o'tkazish va natijalarini tahlil etish;
5. Mustaqil ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi — tarix fanini o'qitishda mustaqil ta'limni tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari tizimlashtirildi, ularning ta'lim samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar aniqlanib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tadqiqotning nazariy va amaliy ahamiyati — mazkur ish natijalari tarix ta'limi metodikasini takomillashtirish, o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish hamda oliy ta'lim jarayonida mustaqil ta'limni yanada rivojlantirishda foydalanilishi mumkin.

Oliy ta'lim tizimida ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish, talabalarni o'z-o'zini rivojlantirish, o'z bilimni mustaqil to'ldirib borishga yo'naltirish bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biridir. Mustaqil ta'lim shaxsning o'quv-biluv faoliyatini faollashtiruvchi, uning intellektual salohiyatini namoyon etuvchi, ijodiy tafakkurini rivojlantiruvchi ta'lim shakli sifatida e'tirof etiladi.

Mustaqil ta'lim tushunchasi – bu o'quvchi yoki talabaning o'qituvchi tomonidan belgilangan yoki o'zi tanlagan maqsad asosida mustaqil ravishda bilim olish, o'rganish, tahlil qilish va amaliyotda qo'llash faoliyatidir. Bu jarayonda talaba o'z o'quv faoliyatining subyektivi sifatida namoyon bo'ladi. Pedagogik adabiyotlarda mustaqil ta'limga turlicha yondashuvlar mavjud. Xususan, A. Abdullayev, S. Jalilova, T. To'xtasinov kabi mahalliy olimlar mustaqil ta'limni shaxsiy motivatsiya, mustaqil fikrlash va mas'uliyatli o'quv faoliyatining mahsuli sifatida talqin etganlar. Xorijiy pedagoglardan esa J. Dewey, K. Rogers, D. Kolb, P. Freire kabi olimlarning asarlarida mustaqil ta'lim insonparvar ta'lim konsepsiyasining asosiy tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

Kredit-modul tizimining joriy etilishi ham mustaqil ta'lim masalasini yanada dolzarb qildi. Bu tizimda talabaning o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini baholash uning darsdan tashqari mustaqil ishlari bilan chambarchas bog'liq. Har bir fan bo'yicha ajratilgan umumiy soatlarning kamida 50 foizi mustaqil ta'limga to'g'ri keladi. Bu esa o'qituvchidan talabaga yo'naltirilgan yondashuvni, ta'limning interfaol metodlarini qo'llashni, o'quv jarayonida mustaqillikni rag'batlantiruvchi sharoitlarni yaratishni talab qiladi.

Mustaqil ta'lim jarayonining samaradorligi quyidagi **pedagogik omillarga** bog'liq:

1. **Motivatsion omillar** – talabada mustaqil o'rganishga ichki ehtiyojni shakllantirish, o'z ustida ishlashga ijobiy munosabatni qaror toptirish.

2. **Metodik omillar** – mustaqil ishlarni tashkil etishda o‘quv topshiriqlarining murakkablik darajasini bosqichma-bosqich oshirish, individual yondashuv asosida metodlarni tanlash.
3. **Tashkiliy omillar** – ta’lim muassasasida mustaqil ishlash uchun zarur sharoitlar: elektron kutubxona, o‘quv resurslari, axborot texnologiyalariga kirish imkoniyati.
4. **Psixologik omillar** – talabada o‘z kuchiga ishonch, maqsad sari intilish, o‘z-o‘zini baholash malakasini shakllantirish.

Shuningdek, mustaqil ta’limning samarali bo‘lishi uchun o‘qituvchi quyidagi **metodik yondashuvlarni** qo‘llashi zarur:

Muammoli ta’lim – talabani muayyan ilmiy yoki amaliy muammoni mustaqil hal etishga yo‘naltirish;

Loyiha asosida o‘qitish – tarixiy mavzularni mustaqil tahlil qilish, guruhli yoki individual loyihalar ishlab chiqish;

Axborot-kommunikatsion texnologiyalar – elektron darsliklar, onlayn platformalar, tarixiy ma’lumotlar bazalaridan foydalanish;

Refleksiv tahlil – talabaning o‘z o‘quv faoliyatini tahlil qilishi, xatolarini anglab, to‘g‘rilashga o‘rganishi.

Oliy ta’limda mustaqil ta’limni samarali tashkil etish uchun **o‘qituvchi faoliyati** ham muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi nafaqat bilim manbai, balki yo‘naltiruvchi, maslahat beruvchi, ta’lim jarayonining hamkor ishtirokchisi sifatida faoliyat yuritadi. Shu ma’noda, mustaqil ta’lim jarayonida o‘qituvchi quyidagi funksiyalarni bajaradi:

o‘quv maqsadlarini belgilashda yo‘l-yo‘riq ko‘rsatadi;

o‘quv materiallarini tizimli tarzda taqdim etadi;

baholash mezonlarini aniqlab, oraliq tahlillarni olib boradi;

talabalarni motivatsiyalash va qo‘llab-quvvatlash orqali ularning o‘z-o‘zini rivojlantirish jarayonini boshqaradi.

Pedagogik nuqtayi nazardan, mustaqil ta’lim – bu o‘qituvchi rahbarligida amalga oshiriladigan o‘quv faoliyatining yuqori bosqichidir. Chunki bunda o‘qituvchi bevosita nazoratchi emas, balki yo‘naltiruvchi rolini bajaradi. Shu sababli, mustaqil ta’limni samarali tashkil etish o‘qituvchining metodik mahoratiga, shuningdek, ta’lim muhitining ochiqligiga va texnologik ta’minot darajasiga bevosita bog‘liqdir. Ko‘plab ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, mustaqil ta’limning muvaffaqiyati talabalarda **o‘z-o‘zini o‘qitish kompetensiyasini** shakllantirish bilan chambarchas bog‘liqdir. Bu kompetensiya – o‘z bilimini mustaqil rejalashtirish, tashkil etish, baholash va rivojlantirishga qodirlikni anglatadi.

Xulosa qilib aytganda, mustaqil ta’limning nazariy-metodik asoslari talabada ijodiy fikrlashni, tahliliy yondashuvni, tarixiy faktlarni chuqur o‘zlashtirishni hamda o‘zini o‘zi rivojlantirishga intilishni ta’minlaydi. Shu sababli, oliy ta’lim tizimida mustaqil ta’limni

tashkil etish nafaqat ta'lim jarayonining ajralmas qismi, balki ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omil sifatida qaraladi.

Tarix fanini o'qitishda mustaqil ta'limni tashkil etishning samaradorligi, eng avvalo, o'quv jarayonida talabalarning faol ishtirokini ta'minlash, ularni tarixiy manbalar bilan mustaqil ishlashga, tahliliy fikrlashga va xulosa chiqarishga yo'naltirish bilan belgilanadi. Tarixiy bilimlarni o'zlashtirishda talabaning passiv qabul qiluvchi emas, balki faol izlanuvchi, tadqiqotchi sifatida shakllanishi mustaqil ta'limning bosh maqsadi hisoblanadi.

O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida so'nggi yillarda mustaqil ta'limni tashkil etish borasida bir qator yangicha yondashuvlar joriy etilmoqda. Xususan, "Kredit-modul tizimi" asosida o'quv rejalari qayta ishlab chiqilmoqda, fan dasturlari (syllabuslar)da mustaqil ta'lim uchun ajratilgan soatlar aniq belgilab qo'yilmoqda. Bu tizimda har bir fan uchun alohida **mustaqil ta'lim topshiriqlari majmuasi** tuzilib, talabalarning o'zlashtirish darajasini oraliq baholashga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Tarix fani bo'yicha mustaqil ta'limni tashkil etishda quyidagi **amaliy shakl va metodlar** samarali natija beradi:

1. **Manbalar xasosida ishlash.** Talabalarga tarixiy manbalar, arxiv hujjatlari, qadimiy yozuvlar, xotiralar yoki davriy matbuot materiallari bilan mustaqil ishlash topshiriladi. Bu orqali ularning tahliliy fikrlash, dalillarni solishtirish va baholash ko'nikmalari shakllanadi.
2. **Tarixiy voqealarni modellashtirish.** Talabalar muayyan tarixiy davr voqealarini ssenariy asosida modellashtiradi (masalan, "Jadidchilik harakati yig'ilishi" yoki "Buxoro amirligida islohotlar davri"). Bu usul talabaning tarixiy tafakkurini, ijodkorlik qobiliyatini oshiradi.
3. **Virtual ekskursiyalar va raqamli resurslar bilan ishlash.** Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali tarixiy obidalar, muzeylar, arxivlar bo'yicha onlayn ekskursiyalar tashkil etiladi. Bu talabalarning fanga qiziqishini kuchaytiradi va o'zlashtirishni samarali qiladi.
4. **Mustaqil tadqiqot loyihalari.** Har bir talaba yoki kichik guruhga tarixiy mavzu bo'yicha mini-tadqiqot loyihasi topshiriladi. Natijada ular ilmiy izlanish olib borish, manbalar bilan ishlash, ma'lumotlarni tizimlashtirishni o'rganadilar.
5. **Taqqoslama tahlil topshiriqlari.** Talabalar turli tarixiy davrlar yoki mamlakatlar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni mustaqil tahlil qilishadi (masalan, "O'zbekiston va Yevropa o'rta asrlaridagi davlat boshqaruvi tizimlari").

Tarix fanida mustaqil ta'limni tashkil etishning eng muhim jihatlaridan biri – bu **ta'lim mazmunini kompetensiyaviy yondashuv asosida shakllantirish**dir. Talabalarda quyidagi kompetensiyalarni rivojlantirishga e'tibor qaratiladi:

- tarixiy tafakkur va xotirani shakllantirish;
- tarixiy manbalar bilan ishlash malakasi;

tarixiy voqealarga tanqidiy yondashish;
ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni tahlil qilish;
tarixiy faktlardan xulosalar chiqarish.

O‘zbekiston Milliy universiteti, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Samarqand davlat universiteti, Farg‘ona davlat universiteti va boshqa oliy ta’lim muassasalarida olib borilgan tajribalarda shuni ko‘rish mumkinki, tarix fanini o‘qitishda mustaqil ta’lim faoliyatini tashkil etish natijasida talabalar:

darslik bilan cheklanmay, qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanishni o‘rganmoqda;
tarixiy faktlarni tahlil qilishda mustaqil xulosa chiqarish qobiliyati ortmoqda;
tarixiy voqealarga baho berishda ilmiy asosda fikr yuritish ko‘nikmasi shakllanmoqda.

Bundan tashqari, ko‘plab ta’lim muassasalarida mustaqil ta’limni tashkil etishning **axborot texnologiyalariga asoslangan shakllari** joriy etilmoqda. Jumladan, Moodle, Google Classroom, EduPage, Microsoft Teams kabi onlayn platformalarda tarix faniga oid mustaqil topshiriqlar, testlar, video ma’ruzalar joylashtirilmoqda. Bu tizim orqali talaba o‘zining ta’lim faoliyatini mustaqil rejalashtiradi va o‘zlashtirish darajasini onlayn nazorat qiladi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, tarix fanida mustaqil ta’limni to‘g‘ri tashkil etish uchun **o‘qituvchi va talaba o‘rtasida uzluksiz muloqot, tahlil va fikr almashish muhiti** yaratilishi zarur. O‘qituvchi talabalarga mustaqil ish jarayonida maslahat beruvchi, yo‘naltiruvchi, baholovchi sifatida faoliyat yuritishi, talaba esa bilimni egallovchi emas, balki uni ishlab chiquvchi subyekt sifatida namoyon bo‘lishi kerak. Bunda **interfaol metodlar** — “Aqliy hujum”, “Debat”, “Fishbone”, “Klaster”, “Blits so‘rov” kabi usullar mustaqil ta’lim topshiriqlari bilan uyg‘unlashtiriladi. Bu metodlar talabalarda tahliliy fikrlash, tezkor xulosa chiqarish va o‘z fikrini asoslash qobiliyatini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, tarix fanini o‘qitishda mustaqil ta’limni tashkil etish tajribasi shuni ko‘rsatadiki, bu jarayonni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish uchun o‘qituvchi metodik jihatdan tayyor bo‘lishi, ta’lim jarayonida zamonaviy texnologiyalarni qo‘llay olishi, eng asosiysi, talabalarning faolligini qo‘llab-quvvatlashni bilishi lozim.

Oliy ta’lim tizimida tarix fanini o‘qitishda mustaqil ta’limni samarali tashkil etish uchun ma’lum **pedagogik shart-sharoitlar** majmuasini yaratish zarur. Ushbu shart-sharoitlar ta’lim jarayonining samaradorligini oshiruvchi omillar sifatida faoliyat yuritadi va talabalar mustaqil ta’lim faoliyatining muvaffaqiyatini belgilaydi.

Pedagogik shart-sharoitlar deganda ta’lim jarayonining samarali kechishini ta’minlovchi tashkiliy, metodik, psixologik va texnologik omillar tushuniladi. Ular quyidagilardan iborat:

1. **Metodik shart-sharoitlar** – mustaqil ta’lim jarayonida foydalaniladigan o‘quv-metodik majmualarning mavjudligi, topshiriqlarni to‘g‘ri tanlash va ularning bosqichma-bosqich murakkablashuvi.

2. **Tashkiliy shart-sharoitlar** – mustaqil ishlash uchun zarur muhit: elektron kutubxona, o‘quv laboratoriyalari, onlayn platformalar, mustaqil o‘rganish uchun qulay auditoriyalar.
3. **Psixologik shart-sharoitlar** – talabalarda o‘z kuchiga ishonchni, o‘zini rivojlantirishga bo‘lgan motivatsiyani shakllantirish.
4. **Texnologik shart-sharoitlar** – axborot-kommunikatsion texnologiyalarni ta’lim jarayoniga joriy etish, elektron ta’lim resurslaridan samarali foydalanish.

Bu omillar bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, ular o‘rtasida uyg‘unlik mavjud bo‘lgandagina mustaqil ta’lim samarali kechadi.

Tadqiqot doirasida 2024–2025 o‘quv yillarida O‘zbekistonning uchta oliy ta’lim muassasasida (Toshkent davlat pedagogika universiteti, Samarqand davlat universiteti, Farg‘ona davlat universiteti) tarix yo‘nalishi bo‘yicha o‘qiyotgan 120 nafar talaba ishtirokida tajriba-sinov ishlari o‘tkazildi. Tajriba jarayonida talabalarining mustaqil ta’lim faoliyatini samarali tashkil etish uchun pedagogik shart-sharoitlarning ta’siri o‘rganildi.

Tajriba uch bosqichda amalga oshirildi:

1. **Tayyorgarlik bosqichi** – talabalarining mustaqil ta’limga tayyorgarlik darajasi aniqlanib, nazorat guruhi va tajriba guruhi tashkil etildi.
2. **Asosiy bosqich** – tajriba guruhida mustaqil ta’lim topshiriqlari yangi metodlar asosida tashkil etildi (loyiha ishlari, muammoli savollar, raqamli resurslardan foydalanish, tarixiy hujjatlar bilan mustaqil ishlash).
3. **Yakuniy bosqich** – nazorat va tajriba guruhlari o‘rtasidagi o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari solishtirilib, natijalar tahlil qilindi.

Tajriba natijalariga ko‘ra, tajriba guruhi talabalarining o‘zlashtirish darajasi o‘rtacha 18–22 foizga oshgani, ularning mustaqil fikrlash, tarixiy tahlil qilish va xulosa chiqarish ko‘nikmalari sezilarli darajada rivojlangani aniqlandi.

Tajriba-sinov natijalari quyidagi pedagogik xulosalarni chiqarishga imkon berdi:

Mustaqil ta’limni samarali tashkil etish uchun o‘qituvchi tomonidan aniq maqsad va natijalar belgilanib, baholash mezonlari oldindan tushuntirilsa, talabalar faolroq ishtirok etadi.

Elektron ta’lim platformalari va onlayn resurslardan muntazam foydalanish talabalarining mustaqil ishlash malakasini rivojlantiradi.

Mustaqil topshiriqlarning ijodiy va tahliliy xarakterda bo‘lishi (masalan, tarixiy shaxs faoliyatini tahlil qilish, davrlararo taqqoslash) o‘zlashtirish sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Guruhli mustaqil ishlarda ijtimoiy muloqot, fikr almashish, o‘zaro o‘rganish muhitining kuchayishi kuzatildi.

Tajriba davomida aniqlangan holatlardan biri shuki, mustaqil ta’lim samaradorligi ko‘p jihatdan **motivatsion muhitga** bog‘liq. O‘qituvchining rag‘batlantiruvchi fikrlari,

talabalarni baholashda ularning izlanishlarini inobatga olish, erishilgan yutuqlarni e'tirof etish mustaqil o'rganishga bo'lgan ichki ehtiyojni oshiradi.

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga tayangan holda quyidagi **amaliy tavsiyalar** ishlab chiqildi:

1. Har bir oliy ta'lim muassasasida tarix fani bo'yicha mustaqil ta'lim topshiriqlari bazasini yaratish;
2. Mustaqil ta'limni boshqarish va monitoring qilishning raqamli tizimini joriy etish;
3. O'qituvchilar uchun "mustaqil ta'limni tashkil etish metodikasi" bo'yicha malaka oshirish kurslarini yo'lga qo'yish;
4. Talabalarda mustaqil o'rganish madaniyatini shakllantirish uchun psixologik treninglar va mahorat darslarini o'tkazish;
5. Tarix fanini o'qitishda milliy va jahon tarixidagi o'xshash jarayonlarni tahlil qilish orqali global tafakkurni shakllantirish.

Xulosa. Oliy ta'lim tizimida tarix fanini o'qitishda mustaqil ta'limni samarali tashkil etish uchun zarur pedagogik shart-sharoitlarni yaratish – bu nafaqat o'quv jarayonini modernizatsiya qilishning, balki talabalarning mustaqil fikrlaydigan, tahliliy yondashadigan, vatanparvar va faol fuqarolik pozitsiyasiga ega shaxs sifatida shakllanishining asosiy omilidir.

O'tkazilgan ilmiy tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tarix fanini o'qitishda mustaqil ta'limni samarali tashkil etish oliy ta'lim tizimining sifat ko'rsatkichlarini oshirishda, talabalarni mustaqil fikrlaydigan, izlanuvchan, tahliliy tafakkurga ega mutaxassislar sifatida shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy xulosalar quyidagilardan iborat:

1. **Mustaqil ta'limning pedagogik mohiyati** — bu talabaning o'quv jarayonidagi subyektiv faolligini ta'minlovchi, o'z-o'zini rivojlantirish, mustaqil fikrlash va tahlil qilish malakalarini shakllantiruvchi tizimdir.
2. **Tarix fanining o'ziga xosligi** shundan iboratki, u o'tmish voqealari asosida tahliliy fikrlash, dalil va manbalar bilan ishlashni talab qiladi. Shu bois mustaqil ta'limda tarixiy manbalarni tahlil qilish, tarixiy faktlar asosida xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirish alohida e'tiborga loyiqdir.
3. **Oliy ta'limda mustaqil ta'limni tashkil etishning samaradorligi** o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlik, interfaol metodlardan foydalanish, elektron ta'lim vositalarining mavjudligi va metodik ta'minot darajasiga bog'liq.
4. **Tajriba-sinov ishlari** natijalari mustaqil ta'limni metodik asosda tashkil etish, talabalarga aniq maqsad va baholash mezonlarini tushuntirish, ularni tahliliy topshiriqlarga jalb etish o'zlashtirish sifatini sezilarli darajada oshirishini isbotladi.

5. **Pedagogik shart-sharoitlarning yaratilishi** — bu metodik, tashkiliy, psixologik va texnologik omillar uyg'unligi orqali mustaqil ta'lim jarayonining samarali kechishini ta'minlashdir.

Tadqiqot natijalariga tayangan holda quyidagi **ilmiy-amaliy takliflar** ishlab chiqildi:

1. Tarix fanini o'qitishda mustaqil ta'lim topshiriqlarini kompetensiyaga yo'naltirilgan holda tuzish, ularning tahliliy va ijodiy xarakterini kuchaytirish.
2. Talabalar uchun "Tarixiy tahlil va manbashunoslik asoslari" nomli amaliy seminarlarni joriy etish, bunda mustaqil izlanish va tarixiy manbalar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.
3. Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'limni boshqarish va nazorat qilishning raqamli platformasini ishlab chiqish va joriy etish.
4. Tarix fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar (klaster, loyiha, "debate", "case study") asosida mustaqil ishlashni yo'lga qo'yish.
5. O'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish maqsadida "Mustaqil ta'limni tashkil etish metodikasi" bo'yicha maxsus o'quv modullarini yaratish.
6. Har bir oliy ta'lim muassasasida talabalar uchun mustaqil ta'lim resurs markazini (elektron kutubxona, tarixiy manbalar bazasi, interaktiv test tizimi) tashkil etish.
7. Talabalarning mustaqil ta'limga bo'lgan motivatsiyasini oshirish maqsadida rag'batlantiruvchi tizimni (stipendiya, sertifikat, ilmiy loyihalarda ishtirok) yo'lga qo'yish.

Umuman olganda, mustaqil ta'limni tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlarini takomillashtirish — bu nafaqat tarix fanining o'qitish sifatini oshirish, balki oliy ta'lim tizimida mustaqil fikrlaydigan, innovatsion tafakkurga ega yosh kadrlarni tayyorlashning strategik omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PQ-5847-son qarori. – Toshkent, 2019.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. To'xtasinov T. Mustaqil ta'limni tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022.
5. Abdullayeva M. Pedagogik innovatsiyalar va mustaqil o'qitish. – Samarqand: SamDU, 2021.
6. Jalilova S. Talabalarning mustaqil ta'limini boshqarish tizimi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
7. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916.
8. Rogers C. Freedom to Learn. – Columbus: Merrill, 1969.
9. Kolb D.A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. – New Jersey: Prentice Hall, 1984.
10. Freire P. Pedagogy of the Oppressed. – New York: Continuum, 1970.
11. Mavlonov R. Tarix fanini o'qitishda interfaol metodlar. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
12. Niyozov U. Tarix ta'limida innovatsion texnologiyalar. – Farg'ona: FDU, 2021.
13. Hasanov B. Mustaqil ta'limni tashkil etishda AKTning o'rni. // Pedagogika jurnali. – 2022. – №4. – B. 33–39.

14. Karimova N. Talaba shaxsini rivojlantirishda mustaqil ta'limning roli. // Oliy ta'limda innovatsiyalar. – 2023. – №2. – B. 45–52.
15. UNESCO. Higher Education in a Changing World. – Paris, 2020.
16. OECD. Fostering Learner Autonomy in Higher Education. – Paris, 2019.
17. Murodova D. Tarix ta'limi samaradorligini oshirish yo'llari. – Toshkent: TDPU, 2023.
18. Abdullayev A. Mustaqil ta'lim va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish. – Toshkent: TDPU, 2022.
19. Tursunov A. Talabalarda tarixiy tafakkurni rivojlantirish usullari. – Buxoro: BDU, 2021.
20. Qodirov S. Oliy ta'limda mustaqil ta'lim monitoringi. – Toshkent: Ilm-Ziyo, 2023.
21. Sodiqjonov J. Kredit-modul tizimining mohiyati va o'quv jarayonidagi o'rni. Qo'qon davlat pedagogika instituti 2025-yil. ISSN:3030-3958 4 son.-B.1240-1243

